



## Eräkulttuuria yläkoululaisille: Kalastus ja vesiympäristö

**Kesto:** 75/90 min

**Aihe:** Eräkulttuurin historia, kalastus, jokamiehenoikeudet, eläinten tuntemus, ravintoverkko, ihminen ja luonto

**Ajankohta:** kevät, kesä ja syksy

**Paikka:** ulkona

**Tavoite:** Tutustutaan eräkulttuurimme historiaan kalastuksen alalla. Oppilaita kannustetaan tekemään omia kalastusretkiä luonnossa ja hankkimaan omia luontokokemuksia. Kerrataan jokamiehenoikeudet. Saadaan tietoa vesiympäristön suojelusta ja ihmisen vaikutuksesta ympäristöön. Opitaan, että ihminen on osa luontoa ja riippuvainen siitä. Harjoitellaan sosiaalisia taitoja.

**Aineisto:** Kuva kalliopiiirroksesta. Kysymykset eri pisteisiin. Kysymysten ripustamiseen tarvittavat välineet. Paperia ja kyniä. Paperi, jossa on jokamiehenoikeutta ja kalastusta koskevia väittämiä.

Eräpassin kalakortit. Muutama vapa ja kumipainoja. Renkaita/ilmapalloja/peltipurkkeja/A4-papereita. Muistiinpanovälineet. Mahdollinen palkinto voittajalle tai voittajille. Uistimia tai kuvia uistimista.

### Ohjeet ohjelmaan:

- Ohjelmaan ei liity erityisiä vaatimuksia paikan suhteen, mutta virvelikisaan tarvitaan suurehko avoin alue.
- Lintuja houkutteleva pilli (sorsapilli) on hyvä tapa koota oppilaat yhteen eri ohjelmapisteesiin tai silloin, kun eräkummi haluaa oppilaiden huomion. Kerro linnusta. On hauskaa, jos eräkummi osaa itse matkia lintua. Myös kulkunen tai pieni lehmänkello käy.
- Ohjelmaan kuuluu myös lyhyitä tekstejä ennen tehtäviä ja niiden jälkeen. Tekstit toimivat tukena eräkummin esitellessä tehtävät ja koko ohjelman. Eräkummi päättää itse, miten hän tekstejä käyttää.

## Johdanto: esittele eräkulttuurin historiaa ja kysele kalastusta koskevia kysymyksiä

**Kesto:** 30 min.

**Aineisto:** Kuva kalliopiirroksesta. Kysymykset eri pisteisiin (tulosta liitteet). Kysymysten ripustamiseen tarvittavat välineet. Paperia ja kyniä.

Eräkummin ja oppitunnin aiheen esittely. Oppilaiden esittely.

### **Kulttuurihistoriaa lyhyesti:**

*Viimeisen jääkauden jälkeen 10 000 vuotta sitten ensimmäiset kivikauden ihmiset muuttivat pohjolaan. Elämä täällä pohjoisessa oli ankaraa. Ihmisten piti jatkuvasti liikkua paikasta toiseen saadaakseen ruokaa. He olivat metsästäjiä, kalastajia ja keräilijöitä. Kivikauden ihmiset metsästivät laajoilla alueilla, ja heitä ympäröi kaikkialla erämaa. He olivat paimentolaisia, jotka muuttivat vuodenaikojen mukaan. Kesäisin ihmiset asuivat pääosin rannikolla ja pyydystivät kalaa ja hylkeitä. Talvisin monet muuttivat kuitenkin sisämaahan ja metsästivät hirviä, peuroja, poroja ja majavia. Kun tänne kasvoi suuria metsiä, ihmiset pystyivät myös keräämään marjoja, sieniä ja luonnonkasveja. Kivikaudella sekä miehet että naiset metsästivät ja kalastivat, ja metsästyksestä ja kalastuksesta on löydetty kalliopiirroksia. Kalliopiirrosten uskottiin vaikuttavan metsästyks- ja kalastusonneen, ja niihin liittyi myös taikua. Saaristossa hylje oli kalan ohella elintärkeä saalis useiden vuosituhansien ajan. Kaikki hylkeen osat, liha, nahka ja rasva, käytettiin hyödyksi. Myös vesilintujen pyynti oli hyvin tärkeää, ja linnunmuniakin kerättiin. Muinaiset esi-isämme tunsivat erämaan hyvin ja osasivat elää täysin luonnon ehdoilla ja sen mukaan, mitä luonto tarjoaa eri vuodenaikoina.*

Pohdi yhdessä oppilaiden kanssa, mitä tapahtui, kun ihminen alkoi viljellä maata ja kasvattaa karjaa.

- Mitä tapahtui metsästykselle ja kalastukselle? Miten kauan ne olivat tärkeitä?
- Miksi nykyään metsätetään ja virkistyskalastetaan?
- Onko oppilaiden perheessä metsästäjiä tai kalastajia? Entä lähimpien isovanhempien joukossa?
- Ennen kaikkialla oli erämaata. Mitä erämaa on nykyään?

*Vanha sananlasku: "Anna miehelle kala, ja hän on päivän kylläinen. Opeta mies kalastamaan ja hän on loppuelämänsä kylläinen."*

# 1. Pisteet, joissa esitetään eräkulttuurin historiaa ja kalastusta koskevia kysymyksiä

## **Ohjeet pistetyöskentelyyn:**

- Asettele viisi kysymystä ympäristöön niin, että ne ovat näkyvissä mutta kuitenkin sellaisella etäisyydellä toisistaan, etteivät eri pisteet häiritse toisiaan. Pisteiden on kuitenkin oltava näköetäisyydellä toisistaan.
- Jaa oppilaat viiteen ryhmään. Oppilaat siirtyvät ryhmissä edellisestä pisteestä seuraavaan vapaana olevaan. Eräkummi viheltää pilliin, kun oppilaiden on aika siirtyä seuraavaan pisteeseen. Eräkummi seisoo jonkin pisteen vieressä ja seuraa kaikkia pisteitä, jotta hän tietää, milloin pitää viheltää pilliin.
- Ohjelmassa on tavallisesti mukana eräkummin lisäksi myös muita aikuisia. Muiden aikuisten tehtävänä on huolehtia siitä, että ryhmät pysyvät kasassa ja kaikki osallistuvat tehtävään. Hekin voivat seistä jonkin pisteen vieressä ja keskustella kysymyksistä oppilaiden kanssa.

Esittele tehtävät ja kerro, että oppilaat saavat niiden yhteydessä pohtia kalastusta ja eräkulttuuria vastaamalla eri pisteissä oleviin kysymyksiin. Jaa oppilaat viiteen ryhmään. Kerro, miten tehtävät suoritetaan. Tee selväksi, että pisteestä siirrytään toiseen vasta, kun pilliin vihelletään, ja että kussakin pisteessä saa olla vain yksi ryhmä kerrallaan. Vastaukset kirjoitetaan paperille. Jos ryhmä vastaa pisteen kysymykseen nopeasti, se voi jatkaa kysymyksen aiheen pohdiskelua, kunnes pilliin puhalletaan.

**Lopetus:** Kaikki kokoontuvat yhteen ja kiertävät pisteet yhdessä läpi pohtien samalla vastauksia eräkummin kanssa. Nosta esiin tärkeimmät asiat, mutta pidä lopetus lyhyenä.

## **Pisteet:**

**1. kysymys:** Kivikaudella ongittiin koukuilla ja laskettiin verkkoja. Koukut voitiin tehdä kolmesta eri materiaalista. Mistä? Verkot tehtiin kahdesta eri materiaalista. Mistä?

Nykyajan virkistyskalastuksessa käytetään erilaisia uistimia. Tiedättekö joidenkin uistimien nimityksiä ja miltä ne näyttävät?

**Vastaus:** Koukut tehtiin puusta, sarvesta tai luusta. Verkot tehtiin jännteistä tai kasvikuiduista. Ruotsiksi verkko on *nät*. Se tulee englannin kielen sanasta nokkonen eli *nettle (net)*.

Nykyajan uistimien nimityksiä ovat muun muassa lusikka, lippa, vaappu ja jigi. Oppilaat voivat myöhemmin oppitunnilla tutustua erilaisiin uistimiin.

**2. Kysymys:** Nuottakalastus on yksi vanhimmista kalastustavoista. Mitä kalaa pyydettiin paljon nuotalla? Nuotalla voitiin kalastaa rannalla tai veneessä. Nuottakalastus oli erittäin tärkeää saaristossa.

**Vastaus:** Nuotalla pyydettiin paljon silakkaa. Silakka tulee rannikon läheisyyteen kutemaan keväällä ja syksyllä. Se on parvikala.

Silakkaa voidaan kalastaa myös ongella. Ongessa on siima, jossa on paino ja useita koukkuja peräkkäin. Ammattikalastuksessa käytetään nykyään uudenaikaista tekniikkaa, troolausta isojen alusten perässä hyvin suurella ja painavalla nuotalla.

**3. Kysymys:** Esi-isämme käyttivät metsästämänsä ja kalastamansa saaliit hyödyksi lähes kokonaan, myös ne osat, joita ei syöty. Mihin muuhun tarkoitukseen kuin ravinnoksi hylkeenrasvaa voitiin käyttää? Yritä keksiä kolme asiaa.

Mihin kalannahkaa käytettiin?

Hyödynnetäänkö nykyajan metsästyksen ja kalastussaalista muuta kuin liha?

**Vastaus:** Hylkeenrasva keitettiin, ja sitä käytettiin lamppuöljynä ja kyllästyksen. Hylkeenrasvaa myös levitettiin haavoihin niiden parantamiseksi. Se on ikivanhaa kansanparannustaitoa.

Kalannahasta tehtiin vaatteita.

**4. Kysymys:** Esi-isämme kunnioittivat suuresti luontoa, ja heillä oli monia luontoa ja merta koskevia uskomuksia ja myyttejä. Suomalaisessa mytologiassa on meren jumala tai haltija, joka pystyi tarjoamaan hyviä kalansaaliita. Mikä tämän merenjumalan nimi on?

Vihje: kaupoissa myydään suomalaista sillimerkkiä, joka on nimetty merenjumalan mukaan.

Sillipurkin kuvassa merenjumalalla on kädessään keihäs, jos on kolme piikkiä. Kalojen pyytäminen matalassa vedessä tällaisella keihäällä on ikivanha kalastusmenetelmä. Tiedättekö, millä nimellä keihästä kutsutaan?

**Vastaus:** Merenjumalan nimi on Ahti. Ahdista kerrotaan Kalevalassa. Keihästä käytetään nimitystä atrain tai kolmikärkinen harppuuna. Tätä kalastustapaa voi nykyäänkin käyttää, jos pitää selviytyä luonnossa.

**5. Kysymys:** Veden äärellä asuneille esi-isillemme vesilintujen pyynti oli tärkeää. He keräsivät myös linnunmunia.

Nykyään munia ei saa kerätä. On kuitenkin olemassa eräs nisäkäslaji, joka aiheuttaa suurta vahinkoa vesilintukannallemme syömällä paljon linnunmunia rannikolla. Laji on elänyt Suomessa vasta noin 100 vuotta. Mikä eläin on kyseessä? Millä tavalla pyritään varmistamaan, ettei tämän eläimen kanta kasva liian suureksi?

**Vastaus:** Minkki on tuotu Suomeen turkkinsa vuoksi. Villit minkit ovat alun perin karanneet turkistarhoilta. Kantaa rajoitetaan metsästyksen avulla osana riistanhoitoa. Minkkejä pyydystetään useimmiten erilaisilla loukuilla.

## 2. Jokamiehenoikeudet vesiympäristössä sekä eettinen ja kestävä kalastus

**Kesto:** 15 min.

**Aineisto:** Paperi, jossa on jokamiehenoikeuksia ja kalastusta koskevia väittämiä (tulostettavissa ohjelman lopuksi).

*Esi-isiämme ympäröi kaikkialla erämaa ja kaikkialle sai kulkea vapaasti. Suurimmassa osassa maailmaa muiden mailla ei saa nykyään oleilla tai liikkua vapaasti luonnossa. Pohjoismaissa tämä oikeus, jokamiehenoikeus, on yhä olemassa. Jokamiehenoikeus on oikeus, mutta siihen liittyy myös velvollisuuksia. Jokamiehenoikeuden perussääntö on, ettei saa aiheuttaa häiriötä tai haittaa. Seuraavassa tehtävässä palautamme mieleen jokamiehenoikeuteen liittyvät oikeudet ja velvollisuudet kalastuksen ja vesiympäristön alalla.*

*Eettinen ja kestävä kalastus on nykyään entistäkin tärkeämpää, koska ihminen rasittaa vesiympäristöä yhä enemmän ja vieraantuu luonnosta yhä enemmän. Virkistyskalastuksessa noudatetaan sääntöjä, joilla kalastus saadaan pysymään vastuullisena, eettisenä ja kestäväenä. Tutustumme tehtävässä joihinkin näistä säännöistä.*

### **Tehtävä: jokamiehenoikeuksia ja kalastusta koskevia väittämiä**

Valitse paikka, jossa oppilaat seisovat. Valitse kaksi aluetta (esimerkiksi maahan piirretyn viivan kohdalla tai puun vieressä), jotka ovat yhtä kaukana lähtöpaikasta. Toiselle alueelle siirrytään, jos väittäjä on totta, ja toiselle, jos väittäjä on tarua. Eräkummi lukee jokamiehenoikeuksia ja kalastusta koskevia väittämiä. Oppilaat seisovat lähtöpaikassa ja siirtyvät oikealle alueelle sen mukaan, onko väittäjä totta vai tarua. Kun oikea vastaus on kerrottu, oppilaat palaavat takaisin lähtöpaikkaan. Oppilaat laskevat, kuinka monta kertaa he siirtyivät oikealle alueelle. Keskustelkaa lopuksi jokamiehenoikeuksista ja kalastuksesta.

Eräkummi valitsee sopivat väittämät. Tehtävään on parempi ottaa vain muutamia väittämiä, joista käydään keskustelua, kuin kiirehtiä läpi mahdollisimman monta väittämää. Voit myös keksiä halutessasi tai tarpeen vaatiessa lisää väittämiä. Väittämien on hyvä olla myönteisessä muodossa, jotta ne ovat oppilaille selkeitä.

### **Väittämät:**

- Kuka tahansa saa onkia ja pilkkiä vesistöissämme kaikkina vuodenaikoina (tosi).
- Rannalla olevien yksityisten piha-alueiden läpi saa kulkea (taru).
- Alle 18-vuotiaat tarvitsevat kalastuskortin saadakseen kalastaa virvelillä (taru).
- Jäällä saa liikkua vapaasti ilman vesialueen omistajan lupaa, kunhan ei häiritse lintuja ja kaloja (tosi).
- Saarille saa rantautua missä tahansa vuoden ympäri (taru).
- Lintujärvillä ja -luodoilla on kunnioitettava lintujen pesimäaikoja (tosi).
- Jos kalastaessa tulee nälkä, rantakallioille saa tehdä tulen ruoanvalmistusta varten (taru).
- Saat katkoa puista oksia pienen nuotion tekemiseksi (taru).

- Saat kerätä maasta kuivia risuja pienen nuotion tekemiseksi (tosi).
- Verkolla kalastamiseen on aina saatava vesialueen omistajan lupa (tosi).
- Vesilintujen metsästys kuuluu nykyään jokamiehenoikeuksiin (taru).
- Rauhoitettuja lintuja saa pyytää erityisinä metsästysaikoina (taru).
- Koirien on oltava oman piha-alueen ulkopuolella kytkettynä (tosi).
- Koiria saa pitää vapaana alueilla, joilla maanomistaja tai metsästysosoikeuden haltija on antanut siihen luvan (tosi).
- Myös nesteiden kaataminen on roskaamista (tosi).
- Voit hyvin kiinnittää veneesi jonkun muun laituriin, jos vain soutelet (taru).
- Kalastuksenhoitomaksu menee valtiolle (tosi).
- Saat kalastaa minkä kokoisia kaloja tahansa (taru).
- Vain ammattikalastajat saavat myydä kalaa (tosi).
- Otat vain sen verran kalaa kuin voit syödä tuoreena (tosi).
- Voit kalastaa mitä tahansa kalalajeja (taru).

### 3. Kalalajien ja niiden elinympäristön esittely sekä keskustelu

**Kesto:** 20 min.

**Aineisto:** Eräpassin kalakortit.

*Esi-isämme tunsivat eri kalalajit ja niiden käyttäytymisen hyvin. He tiesivät, miten kalat käyttäytyvät eri vuoden- ja vuorokaudenaikoina. He tiesivät, missä ahven kutee ja missä hauki oleilee ja vaanii kaislikossa.*

*Kalansaaliin saamiseksi on tärkeää opetella käytännön kalastustaitojen lisäksi myös kalojen käytös- ja elintapojen perusteet. Missä ja milloin on paras kalastaa?*

*Keväällä kalat kutevat ja oleilevat kaislikkoisten ja heinikkoisten rantojen tuntumassa. Kesäisin ne taas oleilevat mieluiten poukamissa. Syksyllä ja talvella kalat ovat useimmiten syvissä vesissä lähellä pohjaa.*

Kouluun/opettajalle on lähetetty ennen eräkummin vierailua **ennakkotehtävä**, joka koskee eräpassin kalakortteja. Eräkummin tulee muistuttaa opettajaa ennakkotehtävän tekemisestä, kun hän on tähän yhteydessä.

**Tehtävä:** Kukin pari esittelee nyt katsojille kalansa ja kuvailee niiden elintapoja ja -ympäristöä. Käytä myös tehtävän aikana eräpassin kalakortteja, jotta voit näyttää oppilaiden esittelemän kalalajin. Ulkomuodosta voi päätellä, missä kala viihtyy.

## 4. Vesiekologia, ravintoketjut, elinympäristöt, Itämeren vesiympäristön tuhoutuminen ja kalastus

**Kesto:** noin 20 min.

**Aineisto:** Pitkä köysi (painavahko) tai suuri kangas/lakana. (Monesta koulusta löytyy suuri kangas tai lakana. Kysy koulusta. Kankaan on kuitenkin oltava riittävän suuri.) Paras vaihtoehto on kangas. Köydestä kiinni pitäminen ei ole yhtä raskasta, vaikka lopussa pitäjiä onkin vain muutama. Myös suuri pressu käy tähän tarkoitukseen. Itämerestä kertova tarina paperilla (tulostettavissa ohjelman lopuksi).

*Esi-isiemme aikaan kaikki vesialueet olivat puhtaita ja merieliöiden elinympäristöt hyviä. Kalaa oli rajattomasti. Nykyään meremme ei voi hyvin ja rehevöityminen on kasvava ongelma. Useimmissa Suomen järvissä veden laatu on hyvä, mutta osassa järvistä laatu on kuitenkin huono. Kalastajille on hyvin tärkeää, että vesiympäristö on puhdas. Pilaantunut vesiympäristö vaikuttaa haitallisesti erityisesti petokaloihin, jotka ovat tärkeitä virkistyskalastuksessa.*

Oppilaat tekevät suurta kangasta tai pitkää köyttä käyttäen ringissä tehtävän, jolla havainnollistetaan sitä, mitä voi tapahtua, jos meriympäristö voi huonosti, ja sitä, että kaikki organismit ovat riippuvaisia toisistaan. Kangas/köysi esittää merta, oppilaat sen asukkaita ja ihmisiä (kalastajia).

Oppilaat ja muut aikuiset eräkummit lukuun ottamatta asettuvat ringiin ja ottavat kiinni kankaasta/köydestä. Ringissä seistään tasaisin etäisyyksin. Tehkää ensin kankaasta/köydestä aaltoileva meri. Eräkummi antaa kaikille ringissä olijoille luvun väliltä 1 ja 6. Ykköset ovat kiviä, kakkoset rakkoleviä, kolmoset leväkatkoja, neloset ahvenia, viitoset haukia ja kuutoset kalastajia. Eräkummi seisoo ringin vieressä ja lukee tarinan. Hän antaa merkin kädellä tai sanoo, kun seuraavan luvun saaneiden oppilaiden tulee päästää irti kankaasta/köydestä tarinan mukaisesti.

### **Tarina Itämerestä**

*Itämeri aaltoili edestakaisin ja tunsi itsensä hyvin terveeksi. Vesi oli niin kirkasta, että kallioisten rantojen reunamilla saattoi nähdä meren pohjaan asti. Kovassa pohjassa rakkolevä heilui sinne tänne. Ylhäällä maalla koitti kuitenkin uudet ajat. Ihmisten määrä kasvoi kasvamistaan ja heidän pelloiltaan, autoistaan ja WC:istään kulkeutui suoraan mereen yhtä ja toista. Meri alkoi tuntea olonsa huonoksi. Elämä kukoisti kuitenkin kaikesta huolimatta. Meren pohjassa olevien kivien ja kallioiden pinta muuttui yhä vihreämmäksi. Ahdinpartalevä peitti jokaisen kiven. Missään ei näkynyt enää yhtään puhdasta kiveä. **(Kivet irrottavat otteensa.)***

*Meri muuttui yhä sameammaksi. Kaunis vedenalainen luonto peittyi kuin sumuun. Auringonvalo ei enää ulottunut rakkolevän punaruskeille lehdille, eivätkä pienet levän alut löytäneet enää yhtään puhdasta kiveä, johon kiinnittyä kasvamaan. Ahdinparta oli liukasta, ja pienet levätiöt hävisivät pimeyteen. Uusia rakkoleviä ei enää kasvanut, ja ahdinparran peittoon jääneet vanhat rakkolevät haalenivat, lysähtivät ja kuolivat. **(Rakkolevät irrottavat otteensa.)***

*Rakkolevä metsien asukkaat leväkatkat muuttivat uusiin ahdinpartametsiin. Aluksi kaikki vaikutti hyvältä, mutta sitten tuli talvi... Ahdinparta ei ole mikään ympärivuotinen asunto vaan pikemminkin kesämökki. Vihreys haihtui auringon myötä, ja koko ahdinpartametsä hävisi. Leväkatkoista tuli kodittomia, ja ne ajelhtivat ympäriinsä. (**Leväkatkat irrottavat otteensa.**)*

*Kun ahvenien päivällisaika koitti, sekä ravintolat että ruoka olivat kadonneet. Nälkäiset ahvenet kävivät yhä kalpeammiksi, ja niiden verensokeri oli alhainen pyrstöevää myöten, kun hauki sukelsi pintaan. Ahvenilla ei ollut mitään mahdollisuuksia. (**Ahvenet irrottavat otteensa.**)*

*Hauki oli tyytyväinen yhden päivän ajan, mutta kun seuraavan tukevan aterian aika koitti, pääruoka oli kadonnut. Tarjolla oli vain ahdinpartaa, kymmenpiikkiä ja kilohailia. Ei siis mitään hauelle sopivaa. (**Hauet irrottavat otteensa.**)*

*Innokkaat kalastajat tulivat kalastamaan, mutta jäljellä ei ollut lainkaan kalaa, ei edes petokaloja! Kangasta on vaikea kannatella, ja meri voi erittäin huonosti. Meri itki kaikkea kurjuuttaan ja haki lopuksi apua meripsykologilta. Neuvo kuului näin: käänny kaikkien lasten ja nuorten puoleen, sillä he voivat vaikuttaa siihen, millainen meren tulevaisuus on. Tämä herätti meressä uuden toivon, ja se ajatteli, ettei mikään ole mahdotonta.*

*Te nuoret ette saa koskaan jättää merta ja järviämme pulaan!*

Keskustelkaa lopuksi siitä, mikä meren kohdalla meni vikaan.

Esimerkkikysymyksiä:

- Miksi yksivuotisten levien määrä kasvaa?
- Mitkä eri päästöt voivat vaikuttaa vesiympäristöön?
- Keskustelkaa lyhyesti ravintoketjusta ja ravintoverkosta.
- Mitkä kalat hyötyvät rehevöitymisestä? Ovatko ne hyviä saaliita kalastajille?
- Mitä me ihmiset voimme tehdä?
- Millaista virkistyskalastus on tulevaisuudessa?

Lähde: *Livet i och vid ett vattendrag. Att lära in ute året runt.* Mats Wejdmark ja Robert Lättman-Marsch. 2011. (Muokannut Mikaela Granqvist.)

## **5. Kilpailu: tarkkuusheitto vavalla**

**Kesto:** 30–45 min, ryhmän koosta riippuen

**Aineisto:** Muutama vapa (määrä riippuu ryhmän koosta ja aikataulusta) sekä kumipainoja.

Renkaita/ilmapalloja/peltipurkkeja/A4-papereita. Muistiinpanovälineet. Mahdollinen palkinto voittajalle tai voittajille. Uistimia/kalastuspakki tai kuvia uistimista.

**Paikka:** ulkona



Johdantopuhe tehtävään:

*Onkiminen on ylivoimaisesti yleisin kalastustapa maassamme. Varusteiden parantumisen ja tekniikan kehittymisen myötä onkimisesta on tullut monipuolinen ja myös tehokas kalastusmenetelmä. Onkimisen jälkeen suosituin kalastustapa on virvelikalastus. Se on hauskaa ja jännittävää mutta ei suinkaan helppoa. Virvelikalastuksessa kalaa muistuttava uistin heitetään kauas veteen ja sitten siima kelataan takaisin. Vasta-alkajan voi olla vaikea saada uistin laskeutumaan veteen juuri haluttuun kohtaan. Se vaatii usein harjoitusta. Nyt harjoittelemme heittämistä pienen kilpailun muodossa!*

Eräkummi on valmistellut ennen ohjelman alkua riittävän suuren avoimen alueen tarkkuusheittokilpailua varten. Piirrä maahan viiva, jonka takana oppilaat seisovat heittäessään. Aseta muutama rengas sopivan matkan päähän heittoviivasta. Renkaiden sijaan voidaan käyttää myös täyteen puhallettuja ilmapalloja, jotka sidotaan maalitauluiksi, tai peltipurkkeja, joihin osumisesta kuuluu ääni. Jos mitään muuta maaliksi sopivaa ei ole saatavilla, voidaan käyttää A4-papereita, joihin pannaan kivet kulmiin painoksi.

Maalitauluja voidaan asettaa kahdelle eri etäisyydelle oppilaiden aiemman heittokokemuksen mukaan. Kumipainot on kiinnitetty valmiiksi siiman päähän. Varmista, että eri heittopaikkojen välillä on riittävästi tilaa, jotta siimat eivät sotkeudu toisiinsa. Merkitse myös heittovuoroaan odottaville sopiva paikka, jotta he eivät seiso liian lähellä heittoviivaa. Huolehdi turvallisuudesta.

Oppilaat voidaan jakaa ryhmiin sen mukaan, ketkä ovat kokeneita virvelin käyttäjiä ja ketkä ovat kokeilleet heittämistä vain muutamia kertoja tai eivät koskaan. Anna oppilaiden harjoitella ensin hetki. He yrittävät saada kumipainon osumaan renkaaseen/ilmapalloon/peltipurkkiin/paperiin. Eräkummin tai muiden aikuisten on ehkä näytettävä joillekin oppilaille, miten heittäminen tapahtuu. Harjoittelun jälkeen oppilaat saavat testata, miten kauas ja tarkkaan he onnistuvat heittämään. Vapoja olisi hyvä olla ainakin neljä: kaksi aloittelijoille ja kaksi kokeneille oppilaille. Tällöin oppilaat jaettaisiin neljään ryhmään.

Sitten kilpailu alkaa. Eräkummi on voinut päättää ennalta tai voitte päättää ennen kilpailua yhdessä, miten monta kertaa maaleihin saa yrittää osua ja miten voittaja valitaan. Jokaisella heittopaikalla olisi hyvä olla yksi aikuinen kirjaamassa tulokset ylös. Jos vapoja ja heittopaikkoja on neljä, apuna tulisi olla neljä aikuista.

Lopuksi kummassakin luokassa voidaan palkita ne oppilaat, jotka osuivat maaliin tai lähimmäs maalia (tai osuivat maaliin useimmiten). Palkinto voi olla jokin eräkummihankkeesta saatu tavara. Myös riistanhoitoyhdistys tai kalastusyhdistys voi tarjota jotain palkinnoksi. Palkinto voi olla myös aineeton, ja ryhmä voi keksiä tavan palkita voittajat. Voittajille voidaan esimerkiksi huutaa "hurraa!"

Lähde: Ruotsin metsästäjäliitto.

Lopuksi kokoonnutaan yhteen ja voidaan keskustella esimerkiksi seuraavista asioista:

- Miltä heittäminen tuntui? Oliko maaliin vaikea osua?

- Harrastaako joku oppilaista virkistyskalastusta? Haluaako joku kertoa kalastuskokemuksistaan?
- Mitä muita suosittuja kalastustapoja Suomessa on nykyään? Mitä muita tapoja on kuin onkiminen, pilkkiminen ja virvelikalastus?
- Mitä erilaisia uistimia virvelikalastuksessa käytetään nykyään (kertaus kysymyspisteiltä)?
- Eräkummi kertoo parhaan kalajuttunsa!

Oppilaille esitellään oikeita uistimia (yms.), jos eräkummi on ottanut niitä mukaan. Muussa tapauksessa voidaan näyttää uistimien kuvia.

## 6. Oppitunnin päätös

**Kesto:** 5 min.

*Virkistyskalastus on nykyään yksi suomalaisten suosituimmista harrastuksista. Kalastus on osa eräkuulttuuriamme ja historiaamme. Monille virkistyskalastajille tärkeintä on itse kalastaminen ja ajan viettäminen luonnossa ja erämaassa. Saaliin koko on toisarvoinen asia. Kalastajien on toimittava hyvin vastuullisesti. Jotta voimme kalastaa myös tulevaisuudessa, kalastajien on voitava tehdä oikeat valinnat kalavesien ja kalakantojen osalta. Kalastajien on toimittava luonnon ehdoilla.*

*Me kaikki pystymme vaikuttamaan siihen, miten vesiympäristömme voi ja viihtyvätkö kalat tulevaisuudessa vesistöissämme.*

Loppuun vähän pohdittavaa ja kertausta:

- Millä tavoin virkistyskalastaja voi toimia vastuullisesti?
- Millaista on kestävä ja eettinen kalastus?

Kalastus ja eräelämä on hauskaa ja jännittävää. Ehkä joku oppilaista alkaa tulevaisuudessa harrastaa kalastusta.

Toivota lapsille ihania hetkiä meren ja järvien äärellä sekä hyvää kalaonnea. Vai saako sitä toivoa...?

# Luolamaalaus, jossa näkyy kalastajia, vene ja hirvi



Lähde: Wikimedia

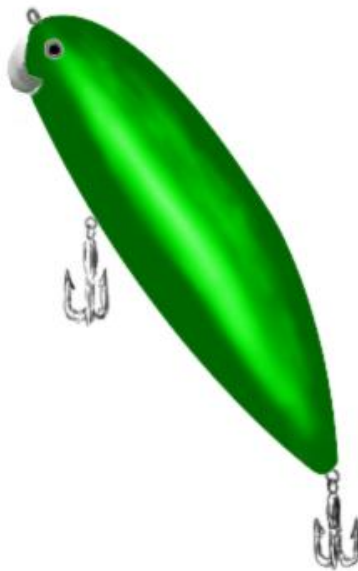


## 1. kysymys:

Kivikaudella ongittiin koukuilla ja laskettiin verkkoja. Koukut voitiin tehdä kolmesta eri materiaalista. Mistä?

Verkot tehtiin kahdesta eri materiaalista. Mistä?

Nykyajan virkistyskalastuksessa käytetään erilaisia uistimia. Tiedätkö joidenkin uistimien nimityksiä ja miltä ne näyttävät?



Kuva: Wikimedia



## 2. Kysymys:

Nuottakalastus on yksi vanhimmista kalastustavoista. Mitä kalaa pyydettiin paljon nuotalla?



Kuva: Johanna Vuollet

Nuotalla voitiin kalastaa rannalla tai veneessä. Nuottakalastus oli erittäin tärkeää saaristossa.





### 3. Kysymys:

Esi-isämme käyttivät metsästämänsä ja kalastamansa saaliit hyödyksi lähes kokonaan, myös ne osat, joita ei syöty. Mihin muuhun tarkoitukseen kuin ravinnoksi hylkeenrasvaa voitiin käyttää? Yritä keksiä kolme asiaa.

Mihin kalannahkaa käytettiin?

Hyödynnetäänkö nykyajan metsästys- ja kalastussaalista muuta kuin liha?



## 4. Kysymys:

Esi-isämme kunnioittivat suuresti luontoa, ja heillä oli monia luontoa ja merta koskevia uskomuksia ja myyttejä. Suomalaisessa mytologiassa on meren jumala tai haltija, joka pystyi tarjoamaan hyviä kalansaaliita. Mikä tämän merenjumalan nimi on?

Vihje: kaupoissa myydään suomalaista sillimerkkiä, joka on nimetty merenjumalan mukaan.

Sillipurkin kuvassa merenjumalalla on kädessään keihäs, jos on kolme piikkiä. Kalojen pyytäminen matalassa vedessä tällaisella keihäällä on ikivanha kalastusmenetelmä. Tiedätekö, millä nimellä keihästä kutsutaan?



Kuva: Esa Vuollet



## 5. Kysymys:

Veden äärellä asuneille esi-isillemme vesilintujen pyynti oli tärkeää. He keräsivät myös linnunmunia. Nykyään munia ei saa kerätä. On kuitenkin olemassa eräs nisäkäslaji, joka aiheuttaa suurta vahinkoa vesilintukannallemme syömällä paljon linnunmunia rannikolla. Laji on elänyt Suomessa vasta noin 100 vuotta.

Mikä eläin on kyseessä?

Millä tavalla pyritään varmistamaan, ettei tämän eläimen kanta kasva liian suureksi?



## Väittämät:

- Kuka tahansa saa onkia ja pilkkiä vesistöissämme kaikkina vuodenaikoina (tosi).
- Rannalla olevien yksityisten piha-alueiden läpi saa kulkea (taru).
- Alle 18-vuotiaat tarvitsevat kalastuskortin saadakseen kalastaa virvelillä (taru).
- Jäällä saa liikkua vapaasti ilman vesialueen omistajan lupaa, kunhan ei häiritse lintuja ja kaloja (tosi).
- Saarille saa rantautua missä tahansa vuoden ympäri (taru).
- Lintujärvillä ja -luodoilla on kunnioitettava lintujen pesimäaikoja (tosi).
- Jos kalastaessa tulee nälkä, rantakallioille saa tehdä tulen ruoanvalmistusta varten (taru).
- Saat katkoa puista oksia pienen nuotion tekemiseksi (taru).
- Saat kerätä maasta kuivia risuja pienen nuotion tekemiseksi (tosi).
- Verkolla kalastamiseen on aina saatava vesialueen omistajan lupa (tosi).
- Vesilintujen metsästys kuuluu nykyään jokamiehen oikeuksiin (taru).
- Rauhoitettuja lintuja saa pyytää erityisinä metsästysaikoina (taru).
- Koirien on oltava oman piha-alueen ulkopuolella kytkettynä (tosi).
- Koiria saa pitää vapaana alueilla, joilla maanomistaja tai metsästys-oikeuden haltija on antanut siihen luvan (tosi).
- Myös nesteiden kaataminen on roskaamista (tosi).
- Voit hyvin kiinnittää veneesi jonkun muun laituriin, jos vain soutelet (taru).
- Kalastuksenhoitomaksu menee valtiolle (tosi).
- Saat kalastaa minkä kokoisia kaloja tahansa (taru).
- Vain ammattikalastajat saavat myydä kalaa (tosi).
- Otat vain sen verran kalaa kuin voit syödä tuoreena (tosi).
- Voit kalastaa mitä tahansa kalalajeja (taru)





## Tarina Itämerestä

Itämeri aaltoili edestakaisin ja tunsi itsensä hyvin terveeksi. Vesi oli niin kirkasta, että kallioisten rantojen reunamilla saattoi nähdä meren pohjaan asti. Kovassa pohjassa rakkolevä heilui sinne tänne. Ylhäällä maalla koitti kuitenkin uudet ajat. Ihmisten määrä kasvoi kasvamistaan ja heidän pelloiltaan, autoistaan ja WC:istään kulkeutui suoraan mereen yhtä ja toista. Meri alkoi tuntea olonsa huonoksi. Elämä kukoisti kuitenkin kaikesta huolimatta. Meren pohjassa olevien kivien ja kallioiden pinta muuttui yhä vihreämmäksi. Ahdinpartalevä peitti jokaisen kiven. Missään ei näkynyt enää yhtään puhdasta kiveä. **(Kivet irrottavat otteensa.)**

Meri muuttui yhä sameammaksi. Kaunis vedenalainen luonto peittyi kuin sumuun. Auringonvalo ei enää ulottunut rakkolevän punaruskeille lehdille, eivätkä pienet levän alut löytäneet enää yhtään puhdasta kiveä, johon kiinnittyä kasvamaan. Ahdinparta oli liukasta, ja pienet leväitiöt hävisivät pimeyteen. Uusia rakkoleviä ei enää kasvanut, ja ahdinparran peittoon jääneet vanhat rakkolevät haalenivat, lysähtivät ja kuolivat. **(Rakkolevät irrottavat otteensa.)**

Rakkolevämetisien asukkaat leväkatkat muuttivat uusiin ahdinpartametsiin. Aluksi kaikki vaikutti hyvältä, mutta sitten tuli talvi... Ahdinparta ei ole mikään ympärivuotinen asunto vaan pikemminkin kesämökki. Vihreys haihtui auringon myötä, ja koko ahdinpartametsä hävisi. Leväkatkoista tuli kodittomia, ja ne ajelehtivat ympäriinsä. **(Leväkatkat irrottavat otteensa.)**

Kun ahvenien päivällisaika koitti, sekä ravintolat että ruoka olivat kadonneet. Nälkäiset ahvenet kävivät yhä kalpeammiksi, ja niiden verensokeri oli alhainen pyrstöevää myöten, kun hauki sukelsi pintaan. Ahvenilla ei ollut mitään mahdollisuuksia. **(Ahvenet irrottavat otteensa.)**

Hauki oli tyytyväinen yhden päivän ajan, mutta kun seuraavan tukevan aterian aika koitti, pääruoka oli kadonnut. Tarjolla oli vain ahdinpartaa, kymmenpiikkiä ja kilohailia. Ei siis mitään haulle sopivaa. **(Hauet irrottavat otteensa.)**

Innokkaat kalastajat tulivat kalastamaan, mutta jäljellä ei ollut lainkaan kalaa, ei edes petokaloja! Kangasta on vaikea kannatella, ja meri voi erittäin huonosti. Meri itki kaikkea kurjuuttaan ja haki lopuksi apua meripsykologilta. Neuvo kuului näin: käänny kaikkien lasten ja nuorten puoleen, sillä he voivat vaikuttaa siihen, millainen meren tulevaisuus on. Tämä herätti meressä uuden toivon, ja se ajatteli, ettei mikään ole mahdotonta.

Te nuoret ette saa koskaan jättää merta ja järviämme pulaan!